

**LITERATURA
i PERWERSJE**

LITERATURA i PERWERSJE

SZKICE O LITERATURZE POLSKIEJ
XX I XXI WIEKU

Redakcja
Barbara Gutkowska i Agnieszka Nęcka

Uniwersytet Śląski

OFICyna WYDAWNICZA

Katowice 2013

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent:
Jolanta Pasterska

Publikacja sfinansowana ze środków Uniwersytetu Śląskiego

Wydanie I

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Zamiast wstępu	7
1. Tomasz Kaliściak: Przechodzenie przez płęć. O transpłciowych strategiach w literaturze polskiej	9
2. Ewa Świąc: Ciotka Agata i mężczyźni o zamglonych oczach. O „Sierpniu” Brunona Schulza	24
3. Patrycja Kaleta: Zuzanna, perwersyjni starcy i przewrotny autor. O <i>Zuzannie i starcach</i> Stanisława Grochowiaka	36
4. Ewa Chromik: Entelechia wynaturzenia. O <i>Manipulacji</i> Ireneusza Ireduńskiego	52
5. Aleksandra Zug: Przełamywanie granic? O przekraczaniu siebie w „Castorpie” Pawła Huellego	73
6. Magdalena Boczkowska: Romantyczna miłość, toksyczny związek, perwersyjne rozstanie. O prozie Renaty Bożek, Joanny Bator i Agnieszki Drotkiewicz	97
7. Dariusz Nowacki: Obcierki i inne rozkosze. O <i>Ruchach</i> Sławomira Shutego	110
8. Agnieszka Nęcka: Zły dotyk. O <i>Disco Anny</i> Dziewit-Meller	125
9. Bernadetta Darska: Perwersyjność zła? O ludobójstwie w Rwandzie na przykładzie reportażu Jeana Hatzfelda i Wojciecha Tochmana	138
Indeks nazwisk	157

Zamiast wstępu

Élisabeth Roudinesco przekonywała, że perwersja „jest zjawiskiem seksualnym, politycznym, społecznym, psychicznym, ponadczasowym, strukturalnym, obecnym we wszystkich ludzkich społecznościach”¹. W konsekwencji jest pojęciem wieloznacznym; oznacza „zawracać, wywracać, odwracać, a także: powodować erozję, zakłócać, dopuszczać się ekstrawagancji”². Często sprowadzana bywa do wynaturzeń erotycznych, łączona jest z deprawacją i wykraczaniem poza odgórnie ustalony porządek społeczno-obyczajowo-kulturowy. Stąd w jakimś sensie za jej synonimy uważa się takie przymiotniki, jak: demoniczny, przeklęty, zepsuty, rozwiązły czy haniebny. Czy jednak tak jest do dnia dzisiejszego? Jak definiowana była i jest perwersja w XX i XXI wieku? Kto i na jakich przesłankach ustala granice „normy” i sposoby jej przekraczania? Czy owe gesty transgresji są współcześnie jeszcze możliwe? Czy literatura polska ma „godnych” następców markiza de Sade’a, Yukio Mishimy, Jeana Geneta, Piera Paola Pasoliniego i Alfreda Hitchcocka?

Odpowiedzi na tego typu pytania starali się odnaleźć autorzy zamieszczonych w *Literaturze i perwersjach* szkiców. Wśród zainteresowań badaczy znalazły się m.in. problemy „toksycznych związków”, perwersyjność zła, seksualność i odsłanianie intymności, pedofilia i transpłciowość czy perwersyjne gry pisarzy z własną biografią. Przyglądano się zarówno tekstom twórców należących do „starszej” generacji, takich jak m.in.: Bruno Schulz, Stanisław Grochowiak, Ireneusz Iredyński, Maria Komornicka, Rafał Wojaczek, jak i reprezentantów „młodszej” pokolenia, wśród których są choćby: Ewa Sonnenberg,

¹ É. Roudinesco: *Nasza mroczna strona. Z dziejów perwersji*. Przeł. B. Baran. Warszawa 2009, s. 11.

² Tamże, s. 12.

Paweł Huelle, Renata Bożek, Joanna Bator, Agnieszka Drotkiewicz, Sławomir Shuty, Anna Dziewit-Meller i Wojciech Tochman.

Składające się zatem na *Literaturę i perwersje* szkice, wzajemnie się uzupełniając, pokazują nie tylko różnorodne ujęcia tematu perwersji w polskiej literaturze XX i XXI wieku, ale także są dowodem na opierającą się upływowi czasu chęć ulegania temu, co sytuuje się po stronie „zakazanego owocu”.

Agnieszka Nęcka

Indeks nazwisk

Ackerman Diane 100, 108
Africanus Julius 41
Altomonte Martin 42
Araszkiwicz Agata 29, 34
Arendt Hannah 140

Bachelard Gaston 45, 50
Bachofen Johann Jakob 27
Baran Bogdan 7, 9, 22, 24, 35, 43, 51,
101, 109, 125, 137
Barańczak Stanisław 82, 94
Baron Marta 116, 124
Barthes Roland 43, 50, 98–101, 108
Basiuk Tomasz 16, 21, 48, 51
Bataille Georges 42, 44, 50, 55, 56,
63, 67, 70–72
Bator Joanna 8, 97–109
Benedyktowicz Zbigniew 85, 94
Berene Eric 32, 34
Berent Waław 16
Best Otto F. 99, 108
Białkowski Tomasz 126, 137
Bielicki Tadeusz 99
Bieńczyk Marek 43, 50, 98, 108
Błoński Jan 50
Bocian Martin 41, 50
Boczkowska Magdalena 97
Bolecki Włodzimierz 26, 27, 34, 35
Bonaparte Marie 64, 71
Borkowska Grażyna 25, 35
Bornstein Kate 12, 13, 19
Borowicz Martyna 19
Bossak-Herbst Barbara 86, 94
Bożek Renata 8, 97–109
Bruneteau Bernard 139, 151, 156
Budzyński Wiesław 31, 34

Bujnicka Maria 97, 98, 108
Butler Judith 13, 19, 21

Caroll Lewis 126
Chasseguet-Smirgel Janine 24, 33
Chmielowa Krystyna 100, 108
Choromański Michał 16
Chromik Ewa 52
Chudak Henryk 45, 50
Cixous Hélèn 99, 108
Czapliński Przemysław 81, 84, 94, 95
Czerwińska Małgorzata 84, 95
Czyżewski Krzysztof 94, 95

Dante Alighieri 126
Darska Bernadetta 138
Dąbrowska Maria 17
Dąbrowski Mieczysław 16, 21, 84,
85, 95
Dean Tim 12, 21
Deckert Marlena 147, 156
Devlin Kieron 18, 21
Domańska Ewa 108
Drotkiewicz Agnieszka 8, 97–109
Dunin-Wąsowicz Paweł 110, 123
Dworniczak Agnieszka 39, 47, 49, 50
Dyck Antoon, von 42
Dziewit-Meller Anna 8, 125–137

Engelking Barbara 149, 156

Fielding Helen 98
Filipiak Izabela 14, 19, 21
Fliciański Piotr 84, 95
Forstner Dorothea 42, 51
Foucault Michel 48, 49, 51, 108

- Freud Zygmunt 15, 21, 22, 27, 33,
99, 108
Fromm Erich 27, 34
- G**alczyński Konstanty Ildefons 50
Gawryś Cezary 24, 35
Gazda Grzegorz 46, 50
Genet Jean 7
Gennepa John, von 41
Giszczaek Jacek 140, 141, 155, 156
Głowiński Michał 76, 81, 91, 95
Goldhagen Daniel J. 139, 140, 145,
146, 148–150, 156
Golding William 65, 66, 68, 71
Gombrowicz Witold 52, 57–60, 62,
69–72
Grabowski Jan 149, 156
Grabowski Zbigniew 16
Grochowiak Stanisław 7, 36–51
- H**aendel Georg Friedrich 41
Haraway Donna 11, 22
Hatzfeld Jean 138–156
Hitchcock Alfred 7
Horabik Wiesław 140, 156
Hornung Magdalena 29, 34
Hübner Irena 46, 51
Huelle Paweł 8, 73–96
Huysmans Joris-Karl 14
- I**redyński Ireneusz 7, 52–72
Irigaray Luce 108
Iwaszkiewicz Jarosław 17, 22
Izdebska Agnieszka 46, 51
- J**agielska Grażyna 99
Janion Maria 14, 22
Janko Anna 99
Janowska Gabriela 107
Jarosz Krzysztof 55, 71
Jarzębski Jerzy 27, 35
Jędrzejczak Marcin 29, 34
Jusewicz-Kalter Ewa 147, 156
- K**aleta Patrycja 36
Kaliściak Tomasz 9, 22
Kania Ireneusz 42, 50, 70
- Karpman Stephen 32, 34
Karugarama Tahrcisse 150
Kemp Lindsay 18, 22
Kępiński Antoni 27
Kisiel Marian 19, 22
Kloch Zbigniew 25, 28, 35
Kłosiński Krzysztof 64, 72, 110, 123
Kochanowski Jan 41
Kochowski Wespazjan 41
Koff Clea 155, 156
Kofta Krystyna 136
Komendant Tadeusz 48, 51, 67, 71
Komornicka Maria 7, 14, 15, 21, 22
Koniarek Jan 99
Kopaliński Władysław 90, 91, 95
Korsak Tadeusz 29, 34
Kościuk Zbigniew 48, 51
Kowalski Piotr 78, 95
Krafft-Ebing Richard, von 9, 22
Kramsztyk Józef 73
Krasuska Karolina 19, 21
Kristeva Julia 99, 108
Król Marcin 55, 72
Królak Sławomir 11
Kruszelnicki Michał 56, 72
Kryczyńska Anna 99, 108
Kuchowicz Zbigniew 46, 47, 51
Kuhn Sophie, von 126
Kurkiewicz Juliusz 73, 74, 95
- L**acan Jacques 15, 22, 99, 108
Lam Andrzej 84, 95
Lasso Orlando, di 41
Lechoń Jan (właśc. Leszek Serafino-
wicz) 17
Libera Antoni 57–60, 70, 72, 73, 95
Libert Jerzy 50
Lotto Lorenzo 41
- Ł**ozińska Tamara 42
Łukasiewicz Jacek 37, 38, 43, 51
Łukasiewicz Małgorzata 14, 22
Łupak Sebastian 74, 95
Łuszczkiewicz Piotr 38, 39, 51
- M**ach Anna 15, 22
Madaliński Artur 115, 116, 121, 123

- Madejski Jerzy 73, 74, 95
Madeyska Ewa 99
Magnone Lena 15, 22
Majewska Ewa 11
Malinowski Jerzy 155, 156
Małkowska Monika 115, 123
Małochleb Paulina 132, 134, 137
Mann Tomasz 73, 76, 77, 79, 81, 82, 88, 94
Markiewicz Henryk 64, 71
Markowski Michał Paweł 25, 26, 35, 43, 50, 87, 95, 98, 108
Marx Jan 17, 22
Matuszewski Krzysztof 48, 51
Matzner Andrew 10, 22
Mauss Marcel 55, 72
Meller Katarzyna 84, 95
Mickiewicz Adam 110, 123
Midlarsky Manus I. 139, 156
Miller Henry 115
Miłosz Czesław 138, 156
Mishim Yukio 7
Mizerkiewicz Tomasz 111, 116–118, 123
Monroe Marylin (właśc. Norma Jean Baker) 19
Morris Desmond 99
Musierowicz Małgorzata 133
- N**ęcka Agnieszka 98, 104, 108, 111, 115, 117, 120, 123–125
Niepokólczycki Waław 66, 71
Nietzsche Fridrich 57, 72
Norwid Cyprian Kamil 50
Novalis (właśc. Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg) 126
Nowacki Dariusz 73, 95, 110, 115, 123, 126, 127, 134–137
Nowaczewski Artur 74, 95
Nycz Ryszard 87, 95
Nyiraamasuhuko Paulina 151
- O**chab Maryna 44, 50
Olejniczak Józef 15, 22, 116, 124
Olszańska Marianna 24, 35
Orski Mieczysław 70–72
Ostaszewski Robert 114, 115, 124
- Ostrowska Ewa 126, 128, 129, 131, 135
Otwinowski Erazm 41
- P**.J. Harvey (właśc. Polly Jean Harvey) 108
Pachciarek Paweł 42, 51
Pasolini Pier Paolo 7
Pasquini Bernardo 41
Perrault Charles 102
Petrarka Francesco 126
Pieniążek Paweł 57, 72
Pluciennik Jarosław 46, 51
Podraza-Kwiatkowska Maria 11, 22
Poe Edgar Allan 64, 65, 126
Pol Pot 139
Polman Linda 147, 156
Pomian Krzysztof 55, 72
Prince Virginia Charles 10, 22
Prokopiuk Jerzy 99
Prokop-Janiec Eugenia 87, 95
Pruszczyński Robert 16, 21
- R**adomska Beata 27, 34
Raymond Janice 11
Reszke Robert 15, 21, 22
Ritz German 14, 22
Robert Maciej 115, 124
Romanek Michał 139, 156
Rosiek Stanisław 27, 35
Roudinesco Élisabeth 7, 9, 14, 22, 24, 34, 35, 43, 51, 101, 109, 125, 137
Rougemont Denis, de 126, 136, 137
Rurangwa Révérien 147, 155, 156
Rybicka Elżbieta 93, 95
Rygielska Małgorzata 15, 22
Ryken Leland 48, 51
- S**ade Donatien-Alphonse-François, de markiz 7, 21
Salome-Andreas Lou 108
Saussure Ferdynand, de 25, 28, 35
Schleidt Wolfgang M. 99, 108
Schreiber Paul Daniel 15, 22
Schulz Bruno 7, 24–35
Shuty Sławomir (właśc. Sławomir Ma-teja) 8, 110–124

- Sidorek Janusz 85, 96
Sikorska Liliana 25, 35
Sinfield Alan 14, 16, 22
Skarga Barbara 92, 95
Skórczewski Dariusz 83, 88, 95
Słowacki Juliusz 16
Smolińska Teresa 78, 95
Sobolewska Justyna 115, 124, 126, 137
Sokół Lech 16, 22
Solarska Maria 19
Sonnenberg Ewa 7, 18–20, 22
Sontag Susan 18, 22
Sowiński Grzegorz 27, 34
Spiralska Beata 139, 156
Stanisławska Olga 141, 156
Stepniak-Łuczywek Agnieszka 30, 35
Stojowski Andrzej 76
Stone Sandy 11, 12, 22
Stradella Alessandro 41
Stryker Susan 11
Szacki Jerzy 55, 72
Szajnert Danuta 46, 51
Szaruga Leszek 84, 95
Szlachetka Małgorzata 81, 95
Szymczak Mieczysław 51
Sztyrmer Ludwik 16, 22
- Ś**więc Ewa 24
Święch Jerzy 97, 108
- T**abaczyński Michał 73–76, 95
Tatarkiewicz Anna 45, 50
Tintoretto Jacopo (właśc. Jacopo Robusti vel Jacopo Comin) 42
- Tochman Wojciech 8, 138–156
Tokarski Jan 76, 95
Tomaszuk Julian 113
Tomczok Paweł 116, 124
Turzyński Ryszard 42, 51
Tyniecka-Makowska Słowinia 46, 51
- U**niłowski Zbigniew 15, 22
- W**agner Heinrich Leopold 41
Waldenfels Bernhard 85, 96
Warhol Andy 19
Wartenstein Wanda 18, 22
Whittle Stephen 11
Wilde Oscar 16, 18, 21, 22
Wilhoit James C. 48, 51
Winterson Jeanette 107
Witkowski Michał 16
Wittig Monique 19, 23
Wojaczek Rafał 7, 15, 22
Wojciechowski Bartosz 139, 156
Wroczyński Tomasz 84, 94
- Z**akrzewska Wanda 42, 51
Zaleski Marek 75, 96
Zdanowicz Katarzyna Ewa 20, 22
Zegadłowicz Emil 63, 64, 72, 110
Zug Aleksandra 73
Zychowicz Juliusz 41, 50
- Ż**abski Tadeusz 98, 109
Żechowski Cezary 24, 35
Żmichowska Narcyza 17
Żurowska Maria 126, 137

Redaktor
Wacław Walasek

Korektor
Agnieszka Walasek

Projektant okładki
Michał Motłoch

Redaktor techniczny
Ireneusz Olsza

Skład i łamanie
Ireneusz Olsza

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-60743-84-3

Wydawca
Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek
Katowice, ul. Mieszka I 15
wacek@oficynaww.pl

Wydanie I. Ark. druk. 10,1. Ark. wyd. 9,0. Przekazano do łamania w sierpniu 2013 r. Podpisano do druku w październiku 2013 r. Papier offset. kl. III, 80 g. Nakład 120 + 50 egz.

Cena 22,00 zł + VAT

Druk: STUDIO NOA
www.studio-noa.pl